

INVALIDITY OF A LEGAL ENTITY ESTABLISHED WITH A NON-PROFIT PURPOSE¹⁹²

Assist. Prof. Yoana Kaneva, PhD

Department of Civil Law, Law Faculty,

“Angel Kanchev” University of Ruse

E-mail: ykaneva@uni-ruse.bg

Abstract: Legal entities with a non-profit purpose are legal entities that arise according to the procedure established by law, and they develop their main activity in those spheres of social life that are not directly related to the creation of material goods. In a narrow sense, non-profit legal entities are associations and foundations, as they are legally regulated in the Law on Non-profit Legal Entities. Other sources that regulate different types of non-profit legal entities are the Law on People's Community Centers, the Labor Code, etc. Legal entities with a non-profit purpose arise under the regulatory control system, the factual composition of which includes a unilateral or multilateral transaction and the development of a special security proceeding, such as the registry proceeding, which develops before the Registration Agency for the entry of circumstances in the commercial register and register maintained by it of non-profit legal entities. The procedure for the registration of non-profit legal entities is contained in the Law on the Commercial Register and the Register of Non-Profit Legal Entities and Ordinance No. 1 of February 14, 2007. for keeping, storing and accessing the commercial register and the register of non-profit legal entities. The subject of this report is the questions related to the possibility of a non-profit legal entity being invalid if it suffers from defects that were not remedied at the time of registration, as well as what happens if other requirements of the law have not been met.

Keywords: non-profit legal entities, associations, foundations, emergence, invalidity.

ВЪВЕДЕНИЕ

Юридическите лица с нестопанска цел /ЮЛНЦ/ намират широко разпространение в правния мир. По своята правна същност ЮЛНЦ са правни субекти, които се създават по ред, определен в закона, за да развиват своята основна дейност в онези сфери на социален живот, в които не се създават пряко материални блага (Pavlova, 2002). Това са субекти на гражданското право и като такива нямат за основна цел реализиране и разпределяне на печалба. ЮЛНЦ позволяват на гражданите да обединят своята дейност за постигане на научни, спортни, региозни, културни, политически и други цел. В тесен смисъл ЮЛНЦ са сдруженията и фондациите. Според целите, които предследват, ЮЛНЦ са за общественополезна дейност и ЮЛНЦ за дейност в частна полза¹⁹³.

Различни нормативни актове съдържат разпоредби, уреждащи ЮЛНЦ. Такива са Конституцията (КРБ)¹⁹⁴, Законът за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ)¹⁹⁵, Законът за народните читалища (ЗНЧ)¹⁹⁶, Законът за вероизповеданията (ЗВер)¹⁹⁷, Законът за политическите партии (ЗПП)¹⁹⁸ и др. Редът за вписването на ЮЛНЦ се съдържа в Закона за търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (ЗТРРЮЛНЦ)¹⁹⁹ и

¹⁹² Докладът е представен на 61-ва научна конференция на Русенски университет „Ангел Кънчев“ и Съюз на учените – Русе „Нови индустрии, дигитална икономика, общество – проекции на бъдещето V“ на 28 октомври 2022г. с оригинално заглавие на български език: НЕДЕЙСТВИТЕЛНОСТ НА УЧРЕДЕНО ЮРИДИЧЕСКО ЛИЦЕ С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ.

¹⁹³ Сдруженията с нестопанска цел в обществена полза, могат да действат в обществена полза именно за осъществяване на целите, които са обявени, като по този начин защитават права и интереси на по-широк кръг правни субекти, докато сдруженията в частна полза могат да защитават интересите само на своите членове. В т.см. решение № 16514 от 14.12.2011г. по адм.д. № 8713/2011 на Върховния административен съд.

¹⁹⁴ Обн., ДВ бр.56 от 13.07.1991г.

¹⁹⁵ Обн., ДВ, бр.81 от 06.10.2000г.

¹⁹⁶ Обн., ДВ, бр.89 от 22.10.1996г.

¹⁹⁷ Обн., ДВ, бр.120 от 29.12.2002г.

¹⁹⁸ Обн., ДВ, бр.28 от 1.04.2005г.

¹⁹⁹ Обн., ДВ, бр.34 от 25.04.2006г.

Наредба № 1 от 14 февруари 2007г. за водене, съхраняване и достъп до търговския регистър и до регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (Наредба № 1 от 2007 г.)²⁰⁰.

ИЗЛОЖЕНИЕ

По правило ЮЛНЦ възникват по нормативно-контролната система, чиито сложен фактически състав включва материално-правни действия на учредителите и вписване в регистъра за юридическите лица с нестопанска цел (РЮЛНЦ), воден от Агенцията по вписванията към министъра на правосъдието. Тази система намира приложение спрямо сдруженията, фондациите, народните читалища, религиозните общности, политическите партии и др.

По изключение някои ЮЛНЦ възникват по разпоредителната система, като те се създават със закон или пък законът определя компетентния държавен орган да образува съответното ЮЛ. Например чл.16, ал.2 от Закона за висшето образование предвижда, че висшето училище възниква като юридическо лице след обнародването на решението на Народното събрание за неговото създаване в „Държавен вестник“. Особено при ЮЛНЦ, създадени по разпоредителната система е, че те възникват с влизане в сила на съответния устройствен закон, тъй като черпят правната си сила директно от закона (Goleva, 2018).

Учредителите на ЮЛНЦ могат да бъдат български и чуждестранни юридически и дееспособни физически лица (чл.5 от ЗЮЛНЦ). По отношение на дееспособността на физическите лица се прилагат общите правила на гражданското законодателство, като те могат да бъдат български или чужди граждани. Що се отнася до другия правен субект, няма ограничение във вида на юридическите лица, които могат да учредяват и участват в ЮЛНЦ. Така например няма пречка едно акционерно дружество да учреди фондация. Също така разпоредбата на чл.52 от ЗЮЛНЦ допуска възможността чуждестранно ЮЛНЦ да учреди клон, ако целите му не противоречат на общественения ред и закона в Република България.

Вписването на ЮЛНЦ представлява особено охранително производство и се означава като регистърно²⁰¹. То е уредено в особен закон – ЗТРРЮЛНЦ, и се извършва в нарочен регистър – РЮЛНЦ, който се води от АВ към министъра на правосъдието (чл.17 от ЗЮЛНЦ). В него се вписват сдруженията и фондациите, както и всички други ЮЛНЦ, за които закон постановява да се впишат по реда на ЗЮЛНЦ (Goleva, 2018). Документите се разглеждат от длъжностно лице по регистрацията по реда на постъпването им, като то е длъжно да извърши предварителна проверка за спазване на предвидените в чл.21 от ЗТРРЮЛНЦ изисквания относно формата на представените документи и съответствието им с материалния закон. Когато счете, че не е спазено някое от изискванията, длъжностното лице по регистрацията постановява отказ за извършване на заявеното вписване, заличаване или обявяване. Отказът може да се обжалва пред окръжния съд по седалището на ЮЛНЦ (чл.24 и 29 от ЗТРРЮЛНЦ).

Закон може да предвиди вписване на ЮЛНЦ в съдебен регистър, воден от окръжните съдилища (чл.595 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК)²⁰²), като в този случай съдът е органът, който упражнява контрол за законосъобразност при учредяване на правния субект. Така например религиозните общности се вписват в публичен регистър на вероизповеданията, който се води от Софийски градски съд (чл.18 от ЗВер).

От момента на вписването юридическото лице на организацията с нестопанска цел възниква като правен субект, т.е. действието на вписването е конститутивно (чл.6, ал.1 от ЗЮЛНЦ). Конститутивното действие на вписването не санира пороците на действията, извършени от учредителите. Освен това вписването не може да санира и невалидността на устава или учредителния акт. Тя може да бъде релевирана и съответното ЮЛНЦ да бъде прекратено. Поради тази причина следва да разбираме конститутивния ефект на вписването в смисъл, че от този момент нататък възниква нов гражданскоправен субект (Goleva, 2018).

²⁰⁰ Обн. ДВ. бр.18 от 27.02.2007г.

²⁰¹Тълкувателно постановление № 2/2014г. от 19.05.2015г. на ОСС на ГК на ВКС и на ОСС на I и II колегия на ВАС.

²⁰² Обн. ДВ. бр.59 от 20 Юли 2007г.

По отношение на недействителността на ЮЛНЦ възникват редица въпроси, тъй като самият ЗЮЛНЦ не съдържа конкретни разпоредби, които да уреждат този институт. Един от въпросите е свързан с последиците от недостатъци, които са били на лице при учредяването на ЮЛНЦ, но не са отстранени при вписването. Такъв е случаят, ако вместо седем физически лица, при учредяването на сдружение, определено за извършване на дейност в обществена полза, са участвали само пет лица, или ако някой от учредителите не е подписал устава на сдружението.

Законът за юридическите лица²⁰³ урежда възможността сдружението да бъде прекратено, ако неговият устав не отговаря на предвидените в закона изисквания. Въз основа на това се е правил изводът, че недостатъци извън устава, свързани с учредяването на сдружението, се санират с факта на неговото вписване (Goleva, 2018). ЗЮЛНЦ допуска прекратяване на ЮЛНЦ на основание, че то не е учредено по законния ред (чл.13, ал.1, т.3, б. „а” от ЗЮЛНЦ), наред с други основания, които имат отношение към дейността му (чл.13, ал.1, т.3, б. „б” и „в” от ЗЮЛНЦ). Следователно законът не посочва, че учреденото сдружение или фондация са недействителни, а само допуска възможността да бъдат прекратени (Goleva, 2018). До прекратяване се стига, ако основанията за прекратяване или неговите последици не могат да бъдат отстранени. В тези случаи съдът дава срок до 6 месеца за отстраняване на основанията за прекратяване и неговите последици, освен в случаите по ал.1, т.3, буква „в”, когато ЮЛНЦ е включено в списъка по чл.5 от Закона за мерките срещу финансирането на тероризма или има данни, че осъществява дейност за подпомагане на тероризма (чл.13, ал.3 от ЗЮЛНЦ). Основанието за прекратяване на ЮЛНЦ, че то „не е учредено по законния ред” е формулирано бланкетно и твърде общо. Поради това може да приемем, че то обхваща както нарушения на процедурата, така и на условията за учредяване на ЮЛНЦ (Goleva, 2018).

Промените в ЗЮЛНЦ през 2016г. относно възникването на ЮЛНЦ водят и до изменение на Закона за търговския регистър, който започва да се прилага и спрямо тези субекти. Така се дава възможност спрямо ЮЛНЦ да се предяви иск за установяване нищожността на вписването по реда на чл.29 от ЗТРРЮЛНЦ. Такова виждане е познато на българската доктрина, като някои автори са на мнение, че разпоредбата на чл.70 от Търговския закон (ТЗ)²⁰⁴ която урежда недействителното търговско дружество, може да бъде прилагана по аналогия и към ЮЛНЦ. Това предложение изглежда логично и оправдано, тъй като и в двата случая става дума за ЮЛ, които възникват като субекти от момента на вписването им. Също така в основата и на търговското дружество, и на ЮЛНЦ стои многостранен договор или едностранно волеизявление (Goleva, 2018).

ЗЮЛНЦ извежда общо основание за прекратяване на ЮЛНЦ – щом то не е учредено по законния ред, докато чл.70 от ТЗ свързва недействителността на учредено търговско дружество с няколко конкретни основания. Някои от тях могат да се приложат спрямо ЮЛНЦ, като например липса на устав или учредителен акт, или те да не са съставени в предписаната от закона форма, предметът на дейност да противоречи на закона или на добрите нрави, уставът или учредителният акт да не съдържа наименованието или предмета на дейност или в учредяването му да има по-малко от предвидения в закона брой дееспособни лица. Други основания не могат да намерят приложение спрямо ЮЛНЦ (Goleva, 2018).

В случаите, в които ЮЛНЦ не са учредени по законния ред, по реда на чл.13, ал.3, буква „а” от ЗЮЛНЦ следва да се предяви иск пред окръжния съд по седалището на сдружението или фондацията. По своята правна същност това е конститутивен иск. Той се разглежда в хода на исково производство по общия ред и с влизане в сила на решението неговият конститутивен ефект се прояви, като дружеството се счита за прекратено. Искът по чл.13, ал.1, т.3, буква „а” ЗЮЛНЦ е предоставен на разположение на всеки заинтересован, т.е. на всяко лице, което има какъвто и да е било интерес да го предяви, а когато законодателят изисква наличието на правен интерес, той изрично го казва - арг.от чл. 74 ЗЗД²⁰⁵.

²⁰³ Обн. ДВ, бр.13 от 20.04.1933г., отм., бр.182 от 09.08.1949г.

²⁰⁴ Обн. ДВ. бр.48 от 18.06.1991г.

²⁰⁵ В т.см. решение № 30 от 01.06.2012г. по търг. д. № 377/2011г. на Върховен касационен съд.

Различен е подходът, възприет от законодателя при защитата, чрез предявяване на иск по чл.29 от ЗТРРЮЛНЦ. Това е установителен иск, с който се цели установяване със сила на пресъдено нещо на порок в регистърното производство (нищожност или недопустимост на вписването), както и несъществуване на вписаното обстоятелство²⁰⁶. Искът е предоставен на страната, която твърди порок на самото вписване /като охранително производство/ или несъществуване на вписаното обстоятелство, като преценката във връзка с правния интерес е винаги конкретна. Последователна е практиката на ВКС, че по иска по чл.29 от ЗТРРЮЛНЦ, предявен от трето лице, преценката за наличие на правен интерес е винаги конкретна и е обусловена от твърденията за засегнати негови съществуващи реални права и вида на търсената защита, и кумулативно – от възможността като последица при успешно провеждане на иска, да се постигне целеното изменение на съществуващото правно положение на ищеца²⁰⁷. Основната правна последица от уважаването на този иск е заличаване на вписването и възстановяване на юридическото и фактическо положение от преди извършването му, което по силата на чл.8 от ЗТРРЮЛНЦ има действие за в бъдеще²⁰⁸.

Законодателят не посочва искът, който следва да се предяви при недействителност на ЮЛНЦ, за да се защитят правата и законните интереси на лицата. Въпросът се поставя и в съдебната практика. В решение № 30 от 2012г. по т.д. № 377 от 2011г. на ВКС, I т.о. съдът констатира, че протоколът от учредителното събрание и уставът не са подписани от учредителите, и приема, че е налице порок при учредяването на ЮЛНЦ, поради липса на правно валидна воля, и прекратява сдружението. В случая е налице недействителност на учредено сдружение. Искът за нейното прогласяване би следвало да е установителен, но в случая производството се развива на основание иск по чл.13, ал.1, т.3, б. „а” от ЗЮЛНЦ, който е конститутивен (Goleva, 2018).

Тъй като уставът и учредителния акт по своята правна същност са сделки, се поставя въпросът намират ли приложение спрямо тях правилата на чл.26 и сл. от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД)²⁰⁹. И в двата случая става въпрос за волеизявления, но за разлика от договорите, при многостранните договори, каквито са уставите на сдруженията, са налице успоредни и еднакви по съдържанието си волеизявления. Ето защо няма как разпоредбите на чл.26 и сл. от ЗЗД да се прилагат към многостранните договори дори и съответно, тъй като логиката, на която се основават е различна. Колкото до завещанието, с което се учредява фондация, за него ще влязат в действие специалните правила относно недействителността на завещанието, уредени в чл.42 и сл. от ЗН. Единствено когато става въпрос за учредяване на фондация чрез едностранно волеизявление за дарение, тогава правилата на чл.26 и сл. от ЗЗД ще намерят съответно приложение на основание на чл.44 от ЗЗД (Goleva, 2018).

ИЗВОДИ

ЮЛНЦ, подобно на останалите юридически лица, могат да страдат от пороци, които са на лице към момента на тяхното учредяване, и които да водят до недействителност на правния субект. ЗЮЛНЦ не урежда правните подледици и способите за защита на лицата с правен интерес в тези случаи. Следва да приемем, че съответно приложение ще намерят правилата на ТЗ и ЗЗД, както и разпоредбите на ЗТРРЮЛНЦ.

REFERENCES

Georgiev, A., (2019). Appearance of legal entities under the current legislation. Proceedings of University of Ruse - 2019, volume 58, book 7.1. (*Оригинално заглавие: Георгиев, А. (2019)*)

²⁰⁶ Решение № 6 от 04.02.2016г. по гр. д. № 3860/2015 г. на Върховен касационен съд, 2-ро гр. Отделение.

²⁰⁷ Решение № 60117 от 28.10.2021г. по т.д. № 1588/2020г. на Върховен касационен съд, 1-во тър. отделение

²⁰⁸ В т.см. Решение № 6 от 04.02.2016г. по гр.д. № 3860/2015 г. на Върховен касационен съд, 2-ро гр. отделение

²⁰⁹ Попр. ДВ. бр.2 от 5.12.950г.

„Възникване на юридическите лица според действащото законодателство”, сб. „Научни трудове”, Том 58, серия 7.1. Правни науки, Русенски университет „Ангел Кънчев”).

Goleva, P., Stoychev, Kr. (2018). Non - profit legal entities. Civil law regime. Sofia, 2018. Bulgarian Center for Non-Profit Law Publishing House. **(Оригинално заглавие: Голева, П., Стойчев, Кр. (2018) Юридически лица с нестопанска цел. Гражданскоправен режим. София: Издателство: „Български център за нестопанско право“).**

Pavlova, M. (2002) Civil law - general part. Sofia, Sofi-R. **(Оригинално заглавие: Павлова, М. Гражданско право – обща част. София: Издателство: „Софи-Р“).**

Stefanov, G. (2016). Commercial Law. Common part. Veliko Tarnovo: Abagar Publishing House. **(Оригинално заглавие: Стефанов, Г. Търговско право. Обща част. Велико Търново: Издателство „Абагар“).**

The report signifies the results of the activities of project No. 2022-UF-01, financed by the Scientific Research Fund of the University of Ruse.